„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
ШЕСТ ПУТА НА НЕДЕЉУ,
осим на дан после свеца.

Претплата и огласи
шаљу се на администрацију
а рукописи
уредништву „БРАНИКА“
у НОВИ САД.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ

ЦЕНА ЈЕ „БРАНИКУ“
на годину: К 28 или 35 дин.
на по године: К 14 или 17½ дин.
на четврт год.: К 7 или 8¾ дин

Поједини бројеви стају
10 потура.

ОГЛАСИ
рачунају се 10 потура од реда
ситних слова.

Уредништво и администрација
»Браника« налази се у кући
дра Мих. Полита-Десанчића, грчко-школска ул. бр. 11.

Број 239. У Новом Саду, у петак 21. октобра (3. новембра) 1905. Година XXI.

Нека је благословено!

Велика Русија прошла је ове године кроз страшна искушења. Водила је на Далеком Истоку крвав, страшан рат каквога до данас светска повест забележила није. Страшне битке код Мугдена и Лиаојанга, па ужасна морска погибија код Цушиме — запрепастиле су Русију, запрепастиле читав цивилизовани свет. Никад толико људске крви проливено није било, као у страшном рату између Русије и Јапана.

Словени изван Русије можда су још са већим осећајима туге и жалости пратили рат на Далеком Истоку, него и сами Руси, јер Словени изван Русије имају то убеђење, да док Русија постоји мора и Словенство постојати, а без Русије да и Словенство не може постојати. Словени изван Русије имали су још већега поуздања, да ће Руси морати победити Јапанце, него можда и сами Руси. Зато и закључак мира у Портсмауту утицао је на Словене изван Русије можда још неповољније, него на саме Русе. Али напослетку морали су и Словени и читав цивилизовани свет прихватити мисао мира између Русије и Јапана да се једном учини крај великом, страшном проливању човечанске крви.

Али после закљученога мира наступиле су у унутарњости Русије прилике, да је изгледало да оно што бива у Русији да је то *горе* него и сâм руско-јапански рат. У том рату било је питање само о руској војсци, али при *немирима* у Русији дошло је у питање и државно биће Русије. Док су немири овде-онде избијали на површину, док су овде-онде избијали *страјкови* радника, могло се мислити и тиме тешити, да ово бива и у другим државама, да такови немири дођу и прођу. Нека утеха је била и у том, што је европско новинарство непријатељски расположено против Русије, све вести које су долазиле из Русије врло *увеличавало* и давало значај немирима у Русији за које се држало да га не могу имати. Но кад су немири у Русији на све стране избили, кад су у тим немирима учествовали сви сталежи, од виших, па све до нижих и кад су ти немири такав облик узели, да се у велико крв пролевала, да се пљачке и палежи догађали, то се онда није могло сумњати у озбиљност положаја у Русији. Појаве у Русији почеле су да носе на себи све знаке праве *револуције*.

Ти знаци револуције у Русији носили су на себи особито обележје. На западу Европе раднички немири, раднички страјкови носе на себи обележје *социјалистичко*, у Русији пак немири осим социјалистичкога обележја носили су и обележје *политичке борбе*. Оно што је запад Европе прекужио са великом француском револуцијом, што је прекужио са годином 1848-1849., то је тек сада избило у Русији. Грађанска слобода, уставност, слободне државне установе, које су народи на западу Европе већ извојевали, ово *тек сада хоће да извојује руски народ*. У Русији дакле *стицала се и социјалистичка и политичка борба*. Зато су и немири у Русији страшно изгледали и зато су и узели *облик револуције*.

Али по најновијим вестима, племенити и мирољубиви цар Никола II. *није се хтео делити од свога народа*. Он зна значај рускога цара према руском народу. Зна, да руски народ сматра свога цара као свога „*бакушку*“, као свога оца. Од њега руски народ као од оца очекује свој бољитак, очекује слободу, уставност, побољшање свога материјалнога положаја. Цар Никола II. као „*бакушка*“ свога народа није чекао да дође до праве револуције, није хтео да се стави у противност са својим народом. Он је *иревенирао* револуцију, он је на сусрет изашао жељама и захтевима свога народа. *Он је своме народу дарово прави слободан устав.*

Телеграфска жица разнела је на све стране света ту важну, ту велику вест.

Руски народ према дарованом му уставу, љуби се и грли на улицама. Телеграм, који смо после поноћи добили *баш из Одесе* од нашега дописника, казује *да свуда влада вељи радост и неописано одушевљење.*

Револуција је престала као да је ту била нека чаробна снага!

Ми још не знамо појединости о великом обрту у Русији, али према утиску који је нови устав учинио на руски народ. држимо да је *положај кренуо на боље.*

Нека је благословено!

Саборски Одбор и Српске Земљорадничке Задруге.

Саборски Одбор уништио је решење административног одбора епархије темишварске, којим је на основу јавне дражбе потврђен закуп земље манастира Бездина Савезу Српских Земљорадничких Задруга, а земља манастира Св. Ђорђа мартоношкој Српској Земљорадничкој Задрузи. Решење је било једногласно осим патријархова гласа, који се заузео у корист Српских Земљорадничких Задруга и који је после уништења уложио своје одвојено мишљење.

Испричаћу цео догађај. Расписале су се дражбе за земљу оба манастира и дражба је одржана. Зз земљу манастира Бездина највећу је понуду дао г. Пера Милорадовић из Панчева. Административни Одбор Епархије Темишварске уништи ту дражбу са разлога: што је Управа Манастира Бездина у дражбеним условима дозволила, да закупник може субарендирати ту земљу, чиме би се дозволило широко поље злоупотребама и разним спекулацијама.

На основу сачињених других и строжијих дражбених услова буде одржана друга дражба, на којој је Савез Српских Земљорадничких Задруга дао највишу понуду, коме Административни Одбор Темишварски и досуди ту земљу. Г. Пера *Милорадовић*, који није ни био на другој дражби, уложи уток и Саборски Одбор уништи ту другу законити дражбу, којом је пустигнут врло леп материјалан успех.

Дражба за земљу манастира Св. Ђурђа одржана је само у један мах, јер су услови били сачињени да се земља не може субарендирати. У условима стоји једна тачка, да по свршеној дражби управа задржава себи право поверења. На драби је највишу понуду дао и то од 29 кр. 10 пот. г. Урош *Поповић* из Бечкерека, а Мартоношка Задруга 29 кр. са разликом дакле од 10 потура, које годишње чини 73 круне. Административни Одбор на најтоплију препоруку Управе Манастирске, а на основу оне тачке, којом се задржава право поверења досуди земљу Мартоношкој Српској Земљорадничкој Задрузи са разлога: што је иста задруга пружила више сигурности, што је овом дражбом већ постигнуто више са 8 круна по јутру од пређашње закупнине, што ће ту земљу обрађивати земљорадничка задруга, дакле морална добит много већа, јер ће земљу уживати више српских породица а разлика од 73 кр. годишње у своти од 22.000 круна годишње закупнине, не може се узети као уштрб манастира. Саборски Одбор без икаквог повода, јер на ту дражбу није било ни утока, шта више, г. Урош Поповић повукао је одмах и свој вадијум чиме је исказао, да не рефлектира на земљу, при свем томе Саборски Одбор без икакве мотивације уништи и ту дражбу и то у доба, када се земља већ морала почети обрађива-

ЛИСТАК.

Модел.

— Th. Randal. —

Госпођица Ема Морисон, слављена глумица и примадона једног великог варошког позоришта, зловољно је устала са столице, и свеску из које је учила своју улогу, бесно је на земљу бацила.

— Нисам у стању да погодим прави глас. Непрестано примећујем да сам неприродна и да претерујем. Новине у звезде фале моју уметност и велику способност а ево, сада се испоставило, да нисам у стању играти улогу једне сироте девојке која се са бедом и невољом бори.

Нервозно се смејала и своје лепо обло тело дуго посматрала у великом огледалу, које је пред њом стајало.

— Дабогме, — продужи, себе извињавајући, — није ни могуће беду и невољу оном престављати, који сиромаштво никад није познавао а увек у изобиљу живио.

Онда се пред огледалом протеглила и несташне гримасе правила.

Лупали су, и на врати се појави глава Луцијина, њене собарице.

— Молим госпођице, напољу је једна женска, која жели с Вама говорити.

— Нисам данас код куће и непримам никог, — одговори госпођица Ема строго.

— Али мала госпођица Јованка која...

— Госпођица Јованка? . . . пустите је.

Јованка Хендерсон преписивала је позоришне улоге код истог позоришта, чија је чланица Ема била, и млого пута била је код примадоне, када јој је управитељ шта важног поручивао.

Собарица се уклонила а унутра уђе једна мала мршава и бледа девојка, обучена у црном оделу.

— Седните госпођице Јованка, ваљда сте какву поруку од управитеља донели? питала је глумица.

— Нисам.

Јованчино бледо лице развукло се на плач а усне су јој нервозно дрхтале.

— Ваљда сте болесни госпођице? — питала је уметница са саучешћем — тако хрђаво изгледате.

— О нисам, драга госпођице Морисон, али, али . . .

— Но, слободно кажите.

— Мати ми је тако дуго болесна била, да сам сву моју зараду за лек издала, а сада ми треба лекара и кирију платити, али новаца немам, нити знам од куда ћу набавити.

Последње речи изговорила је са јецањем и тек после мале почивке, наставила је говор.

— У мојој великој бризи и невољи мислила сам, да Ви госпођице, која сте увек према мени добра били . . . можда би ми и сад помогли, а зато . . .

— Колико Вам треба? — питала је госпођица Морисон гануто.

— 150 круна — тихо и са страхом одговори девојка.

Глумица је отишла малом писаћем столу и отворила једну фијоку, у којој је новац држала. Рука јој је већ на новцу била, али уједанпут нешто смисли, затвори фијоку, и стане пред девојку. Лице јој је било хладно и строго, а са плавим великим очима испитујући проучавала Јованкин поглед.

— Жао ме је госпођице, — рече хладно, бездушно, — али ја сада немам новаца. А у осталом, ако се добро сећам, ја сам Вама 100 круна већ дала, које ми до данас још нисте вратили.

Јованкино бледо лице наједанпут се зажарило услед ових речи а у очима јој суза заблиста.

— Имате право госпођице, — одговори стидљиво — али када сте ви мени тај новац дали, нисте ништа о враћању спомињали . . . а досад и тако не би могла вратити.

— Нисте могли вратити, — одговори глумица хладно, та са преписивањем млого заслужујете и кад би мало штедљивији били...

Мала мршава девојка се исправи а велике очи сијале су необично.

Опростите госпођице Морисон, — дрхћући се правдала мала Јованка — али немате право због тога осуђивати ме. Жалим, да сам Вам са мојом молбом досађивала, а уједно обећајем, колико од мене зависило буде, да ћу позајмљени новац што пре врати. Збогом, збогом, госпођице Морисон.

Лахко се поклони и оде.

Уметница је за време целог говора девојку посматрала, њезин глас и израз лица проучавала, која је онако жалосна и увређена отишла, а чисто је добила вољу да је натраг зове и новце даде.

Али није учинила.

Са лица јој је нестао строг израз, поглед постао благ као обично што је, а оне велике плаве очи напуниле се пуне суза.

— Сирота девојка, — уздахне сва тронута — нека само иде, нећу је звати натраг. Али кунем се, да је нећу заборавити, јер она је мени много већу услугу учинила, него ја што би њој учинила.

*

Кроз 8 дана госпођица Ема Морисон, са улогом бедне девојке једног трговчића, постигла је славан успех.

Ово вече било јој је најславније, који је досад постигла, а још никад није добила толико цвећа, толико аплауза, као у овој улози.

Други дан у јутро слављена примадона,

ти, а све је за то имао времена, јер дражба је одржана још априла месеца.

Административни Одбор епархије темишварске када је приспело време заобраћивање земље а утока нема позове Мартоношку Задругу да сачини уговор, ми смо то учинили и после потписаног уговора преко управе манастирске будемо уведени у посед 1. октобра. Платимо пристојбе и до сада уложисмо 40.000 круна у рад. У посед имали смо право ући, то нам је право дао поседник земље, дао нам је право на то уговор који нас овлашћује за 1-ви октобар да уђемо у посед, а у коме уговору не стоји да имамо сачекати потврду разних форума. Ако би и било каквих формалних погрешака у тој ствари, то најмање може теретити Мартоношку Земљорадничку Задругу, па ипак на крају крајева Саборски Одбор у последњем своме заседању решио је, да се против Мартоношке Задруге и Савеза подигне процес што је ушао у посед.

Мартоношкој Задрузи до данас никаква одлука Саборског Одбора није достављена, него је целу ствар узео у руке Административни Одбор епархије темишварске као своју ствар те се једним меморандумом својим обратио Саборском Одбору и изнео разлоге у корист наше задруге молећи, да дражбу манастира Св. Ђурђа потврди, јер за уништење нема никаквих разлога, па на све то Саборски Одбор решава, да се против Мартоношке Земљорадничке Задруге процес подигне.

Ја не смем ћутећки прећи преко тога поступка Саборског Одбора, који је у беду и невољу ни криву ни дужну нашу Задругу бацио и морам му посред главе ударити печат његовог неродољубља, јер дражба манастира св. Ђурђа одржана је у законитом оквиру призива није било, а постигнут је успех, да је са закупнином нашом скочио приход манастиру са 8 круна по јутру више, него што је пређашња закупнина доносила, те према томе на 732 јутра скочио је приход манастирски са 5856 кр. годишње више него до сада а за 6 година са 35.136 кр. више се увећао овом дражбом приход манастирски, па зар родољубље Саборског Одбора не може бити задовољно са том огромном свотом сиротиње народне, која је тако знатно повећала приход манастиру, или је жао том Саборском Одбору оних 73 кр. годишње што је отпало од 22.000 круне годишње закупнине, коју је понудио г. Урош Поповић, но не треба да жали, јер та свотица не може играти улогу према великој суми годишње закупнине, а не треба да жали, јер је г. Поповић одустао од своје понуде повлачећи још пре потврде свој вадијум, а поред тога Мартоношка Задруга радо би подмирила и тих 73 круна, само да се избави из чељусти процеса са Саборским Одбором. Но није то у питању, друго је ту посреди, зато Саборски Одбор и није смео изнети разлоге у уништењу закупнине земље манастира св. Ђурђа. Нема он разлога зато и ћути као заливен са разлозима. Да је Саборски Одбор руководило благостање манастира задовољио би се што је манастиру за време те закупнине повећан приход са 35.136 кр. више него до сада, задовољио би се што је Мартоношка Задруга истерала са сиротињом својом богате Чивуте, у чијим је рукама до сада била земља манастира св. Ђурђа, да је искрице родољубља било у том Саборском Одбору дигао би руке небу у захвалио Богу, што су вредни ратари Мартоношки, дигли се да помогну себе, да помогну са народног добра више породица српских, да тај Саборски Одбор зна за родољубље, он би ликовао над прегнућем Мартоношке Задруге, што је у том запуштепом крају Српства, а у данашњој најезди румунској населила Св. Ђурађ са својим честитим и ваљаним српским породицама, што је и циљ била Административном Одбору епархије темишварске и управи манастирској, када је дражбе потврдила у корист земљорадничких задруга, но није чизма на ту ногу! Решењем Саборског Одбора оправдано је хвалисање г. Пере Милорадовића.

Решењем Саборског Одбора оглашен је рат Земљорадничким Задругама, јер није ту у питању само Мартоношка Задруга, поред ње стоји у процесу и Сенђурађска Задруга и закупнином земље манастира Бездина стојаће Саборски Одбор у процесу са Савезом Српских Земљорадничких Задруга, јер земљу манастира Бездина већ у велико обрађују 10 Земљорадничких Задруга, па зар је смео Саборски Одбор тако далеко ићи, да је без икаквог повода и стварних разлога обесио о врат процес земљорадничким задругама, те тиме, сузбијао ону установу, за коју се данас одушевљава цело Српство, за коју се некада одушевљавала радикална партија, али која данас попреко гледа земљорадничке задруге и њен савез, јер неће да служе са својим привредним задатком себичлуку радикалне партије и која је партија створила данашњи Саборски Одбор, који, као што се види, стоји под упливом радикалне дисциплине.

Српске земљорадничке задруге морају бити у овом рату са Саборским Одбором на опрезу, морају све заједнички гасити запаљене кровове дванаест Задруга — своје браће, која су до сада огроман новац уложила у тај рад и дојиже-ли процес Народољубље Саборског Одбора, многе земљорадничке породице остаће са просјачким штапом и тај му је штап пружило оно опсенарство радикалско, они људи, који су данас чланови Саборског Одбора и који су подигли дрвље и камење, мамили безазлен народ на зборове и договоре и ласкали му, да ће они избацити калуђере из манастирских поседа, да ће они израдити, да народ има користи од манастирске земље, и народ није искао да испуне та господа своја велика обећања, јер је знао да су то биле празне фразе и трка за мандатом, али са правом сме искати, да му та господа морају бити наклоњена у правичној ствари. Па шта је доживео народ од тих људи, које је уздигао на највишу висину автономног нам живота? Ево, обесише му о врат, ни кривом ни дужном, процес, упутише свога адвоката, да исцеди сиротињу нашу, а све под маском у корист манастира. Окренуше опаклију! Док им је требао народ, развалише уста вичући: Народе, ево ми ћемо дати манастире да се користиш! А сада, када су се дочепали власти и господства, треба голотињу господску и покрити, а зато је згодно земљиште манастирско, нуждан је процес са безазленим народом! Али нека знају та господа, да народ наш земљораднички неће тако лако улазити у тај процес, нити ће се дати да га ико цеди. Нису наше земљорадничке задруге хајдучке и разбојничке нити су обманама преко де́ре ушле у манастирски посед, него су позване од надлежних ушле достојанствено, мирно и поносно и дајући за то крваво стечени свој новац, ушле су часно и својом вредном руком заорале су бразде народне тековине, по којима су до сада браздиле туђе руке.

Са сузом и болом пишем ове редове, гледајући на оне ужасне последице, које би могле бити, ако Саборски Одбор победи над кукавним земљорадничким задругама, које у то подузеће до сада већ уложише силан новац, гледам оне силне просјачке штапове, а зар не — и ону крв, која се, не дај Боже, може пролити у очајању народном.

У овом нашем очајном стању пружа нам утехе највише српски патријарх, који се својски и очински заузео у корист Земљорадничких Задруга, пружа нам утехе темишварски административни одбор са својим родољубивим епископом, пружају нам утехе родољубиви калуђери: архимандрит бездински г. Исак *Дошен* и игуман Св. Ђурђа г. Стеван *Николић*, сви нам они пружају утехе, да нас неће оставити, него да ће заједно са народом сузбити ту навалу радикалску, која данас башкари по путевима нашег автономног живота. Зар може народ очекивати помоћи од тих људи, зар се може очекивати од њих, да ће у корист народа радити против најезде румунске, када ево без икаквог повода терају са земљишта манастира Св. Ђурђа и Бездина толике силне породице српске, које за ово кратко време населише и оживише српски живаљ у том запуштепом крају Српства на страх румунске најезде!? Не — неће Саборски Одбор и његови адвокати са процесима према земљорадничким задругама сачувати ту народну нам тековину, него ће растерати ту најезду онај живаљ Српства, који се данас са вредним земљорадничким задругама весело размилио на ораници српских тековина. А шта ту ваздан да дуљим, нашто себичњаку о родољубљу говорити, нашто глувом шапутати, нашто слепца сунцу изводити!

Нашим Земљорадничким Задругама праве се силне сметње од туђинаца и они су нам непријатељи, јер у привредној тој установи гледају најјачи стуб нашег народног живота, па ево сада добисмо још једног опасног непријатеља, кога је народ наш на срцу своме однеговао: **„Мајски“ Саборски Одбор.** Са тим опасним непријатељем имамо се ми сада борити, са људима, који сачињавају тај Саборски Одбор, народ ће се наш сретати на путевима својим и, на догледу са њима, треба да смо на опрезу да нас још више не озледе.

Браћо Задругари! Наше је стање данас очајно, у које нас је увукао поступак Саборског Одбора. Скупимо се још у јачу везу, да заједничким отпором отклонимо напаст и сачувамо нашу сиротињу, а за ту циљ скорим ћемо удесити братски састанак.

У *Мартоношу*, на дан Св. Јеванђелиста Луке 1905. г.

Попа Младен Јосић
председник
Мартоношке Земљорадничке Задруге.

овако је писмо послала малој Јованци Хедерсоновој, сиротој девојци:

«Драга моја мала госпођице Јованка!

Хитам да Вам се захвалим на великом успеху, што сам синоћ постигла, јер знајте моја мала пријатељице, да то Вами, само Вами имам да захвалим. Ово Вам можда невероватно изгледа, али тако је. Оног дана, када сте код мене били, да молите помоћ, баш сам учила своју улогу, али нисам била у стању прави глас погодити нити се у улози уживити. Могу казати, да сам се у правом смислу борила са собом, па ми опет зато није испало за руком. Када сам Вам новац хтела дати, онда сам уједанпут смислила да недам, а Вас да употребим за живог модела. Шта се после догодило, то Вам је познато.

Али док сам као уметница Ваш глас и израз лица проучавала, као жена много сам патила, што Вам нисам могла помоћи.

Зато ми опростите госпођице Јованка! Овде у прилогу шаљем Вам један шек од 500 круна, као мало уздарје оној великој услузи, што сте ми Ви учинили.

Примите ово срдачно.

Ваша поштоватељка
Ема Морисон“.

Мол, 1905. Превео:
Уја.

примера како бисте могли увидети, да је збиља умесно тврђење г. Поповића да су лична и имовна безбедност у нашој земљи јако занемарене. Лањске године у августу месецу, у округу пожаревачкот ухваћен је хајдук Иван Марјановић из Бара. На првом саслушању код власти Иван је казао, да му је чинио услуге, извештавао га о покретима власти, слао му хране и пића и један општински председник. Али иследна власт није предузимала никакве мере против тога општинског председника. И не само то, него је власт допустила и помогла том општинском председнику, да буде, после месец дана, званични делегат среза хомољског на крунисању Краљеву. А кад је тај хајдук спроведен из Жагубице за Пожаревац, ради извођења његових кривица и изналажења његових учесника, он је убијен чим је спровод пропао кроз село Крепољин. Убијен је под изговором да је хтео да бежи, и ако само место на ком је убијен, и саме прилике у којима се налазио, окован и са лисицама на рукама, и сама величина спровода, не дају основа веровању, да је убијен, што је хтео да бежи, него из других разлога, без сумње за то, да би био спречен у одавању својих јатака.

Зар сви ми — ја држим да могу ући у ту претпоставку — зар сви ми немамо разлога да верујемо, да ће такве појаве повољно да утичу на расположење људи, који мисле да могу чинити зла а да остану некажњени.

Ако ова појава — ја ћу то признати — није могла да буде предмет брижљивог испитивања пропле владе, јер није изношена у овој светлости, у каквој је ја претстављам, а то је светлост истине, г. Љуба Стојановић као председник министарства и министар унутрашњих послова, није по том страшном догађају ништа предузимао и пошто је он јавно претресан. И председник крепољински још је и данас председник и један од органа јавне безбедности у земљи!

У ваљевском суду суђено је пре неколико месеци за јатаковање Обраду Мишковићу из Бачеваца брату и задругару председника општине бачевачке. Као што знате, кад се заврши извиђај и приступи гласању, прво се узима реч о кривици туженога од поротника грађана. Један је поротник гласао „крив“, други је поротник, ваљевац, гласао такође да је тужени крив. Председник суда, који је у напред знао за непоколебљиву савесност судиску трећега поротника, једнога државнога судије, а по доказима могао знати и гласање његово у овоме питању — и пети и шести и седми пут враћа се на онога другог поротника и кидисава на њега да промени мишљење и да му изнуди глас за негиност туженога.

Зар овака појава, која је заинтересовала све грађане у Ваљеву и округу ваљевском, није моћна да још више доморалише на зло склоне људе, да повећава њихове хрђаве и преступничке навике и да их у њима храбри и подржава? Зар ви, господо, не видите везу између догађаја, у коме један председник суда, у храму правде, показује очевидно незаконито и несавесно интересовање за једнога злочинца и оних и ранијих и каснијих: да буде убијен један Јован Вујичић па да се зликовац не нађе, да после буде убијен и други исто тако одличан грађанин у ваљевском округу Срећко Марковић, па да убица опет остане непознат? И ко би могао а да у оваквим појавама не нађе узрока оној страховитој несигурности у округу ваљевском у коме су први људи принуђени да напуштају своја огњишта и да траже уточишта у Ваљеву, а сину убијеног Срећка

Адреска расправа
у српској Народној Скупштини.
Говор Стојана Рибарца.

Оно мало доброга, господо, што се налази у Престоној Беседи, притиснуто је и замрачено оним што је врло рђаво у толикој мери, да се то добро и не види, и не само то, него да се цео тај акат представља у жалосној светлости.

Тај однос ствари налази се и у самом нацрту Адресе што га предлаже већина одборска. Ја се нећу бавити овде специјалним питањима што их Краљевска Влада, у Престоној Беседи, обећава да поднесе овом сазиву скупштинском. О њима ће бити речи кад она, у обавезној форми, дођу на ред.

Хоћу само да обратим вашу пажњу на неколико тачака из области опште политике кабинета, јер је њих у овој прилици и најзгодније дискутовати.

На тај начин искупиће доказима квалифакацију своју и Престоне Беседе и пројекта Адресе одборске већине, а у исто време доказаћу потребу да се усвоји предлог у одвојеном мишљењу мога пријатеља, г. Боривоја Поповића.

У нацрту г. Поповића налази се једна напомена које нема ни у Престоној Беседи ни у адреси већине одборске; то је питање о личној и и имовној безбедности у земљи. Треба да кажем одмах да је та тачка у предлогу г. Поповића далеко од тога, да представља какав раздражљив, безразложан, акат партизанског оптуживања, него да изражава само бригу, која треба да је заједничка брига свију нас; и о узроцима који појаве несигурности изазивају и стварају и о начину, да се томе општем злу на пут стане.

Ја ћу да вам наведем неколико

још се одузима могућност и задовољство да у својој кући види своје новорођенче.

Као што сам рекао, нека се овоме наговештају не дају карактер партиске анимозности, него израз заједничке дужности о истраживању начина и мера, да наша земља буде и правна земља у истини, и призната и угледна.

Међутим ја ћу да пређем на друге ствари.

Морам одмах и с пуним правом да подигнем протест противу смелости, са којом кабинет г. Стојановића покушава да мистифицира и Народну Скупштину и јавно мишљење тврђењем: да су односаји Србије са свима страним државама „добри и исправни“. То је кураж незавидна, која не води рачуна о значају и достојанству Народног Представништва. Влада је, без сумње, свесна тога, да има неке нејасности у односајима нашим са иностранством, а да односи између наше земље и Енглеске не само да нису „исправни“ већ нису никакви, да никакви. А то је факат, за који влада заслужује највећи прекор и осуду. Јер, у место да је пред земљу изашла са отвореним објашњењем, она завлачи главу у песак, са чудноватом надом, да ће на том путу наћи следбеника.

Да се задржи на овом питању, јер је оно од толике важности, да заслужује пуну пажњу Народне Скупштине.

За све нас познато је да је још од пре две године прекинут редован дипломатски саобраћај између Енглеске и Србије. У таквој ситуацији отворен је и прошлогодишњи сазив скупштински. Влада г. Грујића рекла нам је, у Престоној Беседи од 3. новембра прошле године, да су односи Србије са свима страним државама „исправни“ и чак „пријатељски“. Ми нисмо мислили, да треба да реагирамо на ово нетачно престављање ствари у Престоној Беседи. Држали смо да нам је патриотска дужност налагала да не предрасуђујемо кораке Владине и да не форсирамо замршај једног таког деликатног питања.

Сад смо разрешени пажње, јер овај акт, ова Престона Беседа, лепо показује, да и она влада као ни прошла, није ништа радила на томе, да дипломатски односаји наши са том великом државом добију нормалан карактер. Двогуби су мотиви, који нас покрећу да тражимо објашњење овога питања, да изађемо на чистину у тим односајима као што су двогуби и интереси који се тиме имају обезбедити.

Прво, Србија не може допустити, да буде изолована од једне тако велике, моћне и културне државе. Народи не живе сами за се него у осећању солидарности и за своје појединачне и за опште интересе. Осим тога, ако би ту ситуацију и на даље задржали, било би врло опасно и штетно по наше националне интересе. И најјаче државе, као што видимо, осећају да су слабе или да нису довољно сигурне, кад су усамљене. Никада састанци владаоца европских и њихових првих министара нису били тако честити као за ове две године. И никад ти састанци нису имали тако еминентан политички значај као за наших дана. Свака држава тражи, осем старих, још и нове везе. Сви народи журе да се обезбеде за историске догађаје и судбоносне преломе, што су у изгледу. Само ми седимо скрштених руку; само ми, изгледа, налазимо да смо довољни сами себи; само ми „хватамо корена у народу“, како се каже.

Бугарски кнез походио је за годину и по дана све европске дворове; он је био у Берлину, у Риму, у Лондону; сад је у Паризу. У Лондону је демонстративно дочекан као суверен, а тамошњи дипломатски агент бугарски одликован једним од највећих ордена Краља В. Британије. А ми? Србија има права да жели, а свака влада дужност да ради, да мисија краља Петра не буде завршена путем у Софију.

Све су то појаве, које нам налажу најозбиљнију дужност за исправљање односаја са Енглеском. Јер ми не можемо очекивати, да ћемо са потребним успехом радити на остварењу наших националних задатака, ако имамо против себе једну тако велику државу која влада политичким односајима у свету. Ми не можемо рачунати на праведне и достојне резултате у нашој историској линији, ако се не будемо трудили да осигурамо трагичност и симпатије једне велике и просвећене мисије, као што је Енглеска, правичност и симпатије које потпуно заслужује један народ са тако славном прошлошћу, а са тако трагичном судбином у исто време.

С тога се надам, да ће бити дочекан неподељеним одобравањем целе Скупштине предлог мој, којим се обраћам краљевској влади са молбом и захтевом за објашњење о томе: шта је узрок передовним односима нашим са Енглеском, тражи ли Енглеска шта од Србије, шта је то што она тражи, мисли ли влада да се оно што она тражи слаже са достојанством Србије, је ли влада шта радила на обнављању нормалних односа Енглеском? — До тога одговара да пређем на друге ствари, са вашим допуштењем.

Имају две појаве, две тачке у Престоној Беседи, које изазивају најнепријатније изненађење. Прва је у тврђењу кабинета г. Стојановићева, да су „вековне везе наших међусобних интереса са Аустро-Угарском у најбољем стању.“ Издвајајући питање о побудама, које су владу могле да одреде и да упуте на то, да Русију овде стави у други ранг, и после Аустрије, ја мислим да можемо с пуно основа протестовати противу нетачности владине о постајању „вековне везе наших међусобних интереса“ са Аустријом. Тога ради не треба се упуштати у историјска проматрања и тиме тражити противних доказа да, на име, интереси наши и Аустрије, осем трговинских, нису никад ишли паралелно и да је Аустрија увек и кадгод је могла сузбијала наше народне тежње и ометала развитак нашега племена. Погледајмо на ово што се сада догађа. Кад Аустрија држи у своме поседу толике наше земље; кад је готова да сваког тренутка закорачи у Стару Србију и Мађедонију; кад и талијанске новине, дакле листови аустријске савезнице, прете да се, у случају да Аустрија покуша поћи на Балкан, да се тада може лако појавити олуја на јадранском мору, и кад Престолонаследник српскога Краљевства не може да нађе преноћишта у Сарајеву, у срцу једне српске земље — кад се тим тренуцима говори о „вековним везама“ и „међусобним интересима“ са Аустријом, то је у најмању руку нетактичност и према Народној Скупштини и према Српском Народу.

Друга је ствар још непријатнија, она је управо, језовита. Нацрт Адресе, коју предлаже мој пријатељ г. Поповић, обухватио је ту тачку Беседе и достојно је осудио, изјављујући дубоки бол Народне Скупштине према изјави владе да ће „Србија мирно подносити жртве.“

Ја бих хтео ту осуду само да допуним, јер ми изгледа, да таква поражавајућа и малодушна изјава владе има везе са оном сервилношћу према Аустрији, и да је та изјава пандан ономе проналаску „вековних веза“ и „међусобних интереса.“

А против тога се мора гласно и најенергичније протестовати. То није глас ни Карађорђеве, ни Милошеве, ни Михаилове и, у том погледу, ни Миланове Србије. Таква понижавајућа реч да ће „Србија мирно подносити жртве“ није смела пасти ни са Књажевскога Престола вазалне Србије. Тај глас није се чуо ни у оном критичном тренутку, кад су турски топови, са бедема града београдског, бљували на српску престоницу свој пустошни и смртоносни огањ. То је глас којим се службено објављује оставка Србије на њен национални програм.

Господо, за последњих двадесет и пет година почињене су у нашој спољној политици многе и фаталне погрешке.

Погрешили смо у години 1885., те, у место да кренемо у Ст. Србију и Мађедонију и да тамо тражимо накнаде за одржање равнотеже, која беше поремећена присаједињењем Источне Румелије Бугарској, ми смо отишли на — Сливницу.

Погрешили смо и у години 1897. У место да смо се користили забуном Турске и с леђа обухватили њену војску, која је против Грка оперисала — ми смо у Пироту пировали и фратернизирали с Бугарима, а они су нашу добру веру потказали Турцима и продали је за нове владичанске берате у Мађедонији.

Учињена је погрешка и што је саветован пут нашега Краља у Софију који је у последицама својим донео то, да Бугарска у очима просвећенога света има прву улогу на Балкану.

Крајње је време да се користимо поуком прошлости и да напустимо непоуздане и самим догађајима осуђене правце и путове. Они су већ показали своје штетне резултате. Изабрани Митрополит Скопљански Себастијан, умро је у Цариграду и не видевши своје Епархије. Турска још није издала ираде, којима се признаје српска народност у Ст. Србији и Мађедонији. Бугарски комитети непрестано убијају Србе у тим српским пределима.

Сви ти појави заповедно нам налажу: да на том пољу и у тим односима заузмемо друго гледиште и отпочнемо другу акцију, потребну за обезбеђење будућности нашега народа.

С тога вам предлажем да за основу специјалне добити о Адреси примите нацрт мога пријатеља г. Поповића, уверен да он најбоље одговара и стварним приликама и осећањима нашега народа и потребама наше земље.

Гамбета је препоручивао својим пријатељима да никад не говоре о Елзасу и Лотарингији, али да увек мисле о њима.

И ми бисмо могли усвојити тај савет. Али кад наше владе не само рђаво говоре него и наопако раде у питањима наше националне политике, и кад смо ми изазвати да о томе говоримо, онда смо дужни да кажемо и реч добру, и реч достојну.

Турску треба подсетити да је Србија отворила период распадања турске паревине и да ће га Србија и завршити, ако она буде ишла путем којим сада иде.

Европу треба потсетити на прошле догађаје историске који казују, да сви почасни устанци у областима османскога царства, имају потчињен значај све дотле докле се Србија у њих не умеша; да њен рођен мир зависи од спокојства правично цењене и у својим оправданим националним захтевима задовољене Србије, и да је само Србија кадра да баци угарак у мир целога света.

Србија ће увек, па и кад је судбина самој себи остави тражити и наћи снаге у својем праву, у својим вековним патњама и ја у то верујем, у потпуној сагласности свију нас који смо одговорни за њен живот и за њен напредак.

Положај у Старој Србији и Македонији.

Београдској „Политици“ пишу из *Битоља* ово:

Нисам ес ни одморио од она три писма, а догађаји ме терају да вам опет једно напишем.

Нема дана да се код нас не деси убиство, пљачка, крађа или насиље. Не знам да ли игде на свету има мање земље од Македоније а више зала и несрећа. Јадан ли је овај кукавни народ што се прибио уз њене тле, напијену крвљу и сузама! Јадна ли је та земља чија се власт и правда огледа у ножу и пушци!

Ми у Старој Србији и Македонији као да не живимо у двадесетом веку. Ми као да не знамо за веру, народност, правду, за морал.

Нема вере, има само интерес; нема народности, има само интерес; нема морала има само интерес. Само интерес и само интерес.

Веру су пропграли грчки свештеници, народност су упропастили бугарски разбојници, правду су убили Арнаути, а морал су обесили о клин турске власти и њихове реформаторе.

У овој земљи човек мора једно од овог двоје радити: борити се свим и свачим за свој опстанак или — трпети.

*

Колико ми трпимо, можете видети из овога, господине уредниче.

Судбини није било доста што трпимо од Арнаута. Она нас тера да до дна испијемо горку чашу коју нам она нуди.

Арнауте сад буне Бугари, потплаћују их и раздају им бугарске државне пушке и револвере, да би могли упадати у српска села и уништавати их.

Тако су помоћу Бугара по злу познати арнаутски зликовци Тајир Тола и Мефаим-ага, обојица из Дебра, образовали две чете, с којима упадају у српска села по дебарском и охридском крају, убијајући и пљачкајући Србе.

Ту скоро Арнаути су образовали и трећу чету у дебарском Дримколу, која је већ објавила почетак свога рада тиме што је Србима сељацима у селу Јабланици дигла сто оваца и коза 3. овог месеца.

*

Од арнаутских чета нису ништа боље бугарске.

Тако је једна чета, састављена из најгорег олоша софијског дошла у прилепски крај. Крстарећи по њему, упадне 6. овог месеца у село Стровје.

Стровје је до пролетос било српско село, па је пролетошњим притиском бугарских чета прешло на бугарску страну и примило егзархијског попа. Али му је оно недавно издало пасош, и вратило се на српску страну.

За то је сад ова чета ухватила три сељака и одвела их са собом у гору. Том су приликом четници просто покрали сељаке. Дизали су им све што су могли: кошуље, чарапе, ћебета, бакраче и још шта не.

*

И грчке чете не седе на миру.

Крајем прошлог месеца Грци су заробили Таса, игумана буковског манастира и убили га.

Друга једна чета упала је 8. овог месеца у село Ђерман, које припада егзархији и стану приморавати сељане да пређу на њину страну. Сељаци се побоје казне бугарског комитета, те се успротиве. Тада Грци ухвате кмета и четири сеоске првака, и одведу их са собом. На зна се шта је с њима било, али си-

гурно је да се живи мајци неће вратити.

И треба! Бугари треба једном да сазнаду, да и други умеју да робе и убијају само кад хоће.

Политички преглед.

— **Велесиле и Порта.** Телеграфска извешћа која су стигла од неких турских посланика на страни, која казују да су силе потпуно сагласне односно финансиске контроле у Мађедонији, изгледа да су учинила утисак на меродавне у Цариграду. Две последње министарске седнице већале су о томе питању. Међутим ипак изгледа да решење није донето, нити да ће се ускоро донети. Исто тако се не потврђују ни гласови да ће порта пристати да финансиски делегати функционишу као помоћници цивилних агената.

— **Русија.** Објављен је указ, којим се гроф *Вите* поставља за министра-председника с овлашћењем, да заведе јединство у државној управи. Вите ће одмах прокламовати грађанске слободе, дати Государственој Думи законодавну власт и проширити изборно право за Государствену Думе.

Новости из места и из народа.

Нови Сад, 20. октобра 1905.

— **Породична трагедија.** Јуче се у Новом Саду десила ужасна породична трагедија. Милош *Поповић* живео је одавно у завади са својом другом женом и децом од те жене, те је живео код старијег сина уАди. Јуче по подне дође Поповић бечејским возом у Нови Сад, те у 2 сата по подне рупи у стан своје жене (у Дусинговој кући) и испали на њу метак из револвера. Метак је погодио гђу Поповићку по руци и само ју је окрзнуо. У тај мах истрчи из собе кћи (удата за подбележника у Бегечу г. Гајишина, која је дошла да посети матер и брата), те хтеде својим телом да одбрани матер; отац испали тада револвер у кћер, која се, смртно рањена, сруши на земљу. Онда Милош Поповић испали у себе хитац и на месту остане мртав. Ноћас је гђа Гајишина *умрла*.

Ова ужасна породична трагедија изазвала је опште саучешће према рањеној гђи Поповићки и њеном сину, који је за време катастрофе био на својој дужности у канцеларији.

— **Српско друштво Шумадија у Прагу** конституисало се дне 18. окт. о. г., којом је приликом изабран овај: *управни одбор*: Председник Влад. *Бошњак*, техничар. Потпредседник Јово *Радаковић*, правник. Тајник: Пет. *Давидовић*, медиц. Благајник: Ник. *Половина*, филозоф. Књижничар: Јов. *Кецмановић*, медиц. Одборник: Ст. *Мазињанин*, техничар. *Ревиз. одбор*: Павле *Богдановић*, техничар. Богдан *Видовић*, правник, Милан *Лашиновић*, медиц.

— *Пишу нам из* **Турије**: Код нас је обављен избор општинских представника 10. (23.) октокра. При избору победила је листа људи, којима на срцу лежи напредак општине. Ако икада, сад се показала свест народна и видело се шта народ хоће. Нећу да овом приликом ударам у велико звоно, да градим капитал као што то умеју неки, али говорим из срца оних, који су рекли: овако даље не иде! Оваком исходу имамо да захвалимо нашем одличном пријатељу Јовану Малетином, човеку, који је свагда умео да погоди онај пут, који добру води. На новим представницима је да оправдају оно поверење, које им је народ дао. Ја ћу вам и опширније о томе писати.

кљ

Новости са стране.

— **Велика смотра јапанске флоте у Јокохами.** „Corriere della Sera“ добио је о великој смотри, целокупне јапанске флоте у Јокохами овај извештај:

„Силан се народ скупио у Јокохами да присуствује великој поморској смотри. Хиљаде душа немају преноћишта те спавају на пољу, око пристаништа, које изгледа као мравињак пун жутог света. Тачно у 10 сати пр. п. приспео је Микадо на смотру на својој јахти, која је величанствено упловила међу правилне и дугачке врсте огромне флоте. Ту колосалну флоту јапанску сачињавало је равно 308 убојних лађа сваке категорије: оклопњача, оклопних крстарица, обичних крстарица, контр-торпедњача и подводних лађа. Све су ове лађе ту скоро обојадисане и оправљене те изгледаху као да су сад из арсенала изашле. Ни један знак са њих неподсећа вас више на ужасну борбу, коју су недавно водиле бранећи своју отаџбину. Много падаху у очи пет лепих подводних лађа око двадесет метара дужине, које у свему, по спољашњем изгледу, личе на француске подводне лађе. Њих три газиле су са Микадовом јахтом.

На челу двеју првих врста налазиле су се руске лађе, које су Јапанци у рату освојили. Биле су ту скоро све осим „*Орла*“, који још није оправљен. Познао сам их врло добро, ма да су им Јапанци обојадисали оцаке жутом бојом. Оклопњаче „*Пересвјет*“ и „*Побједа*“, поред свих застава и лампијона на њима, некако су у оној свечаности одавале чудан изглед; чинило ми се као да се љуте што по њима скачу мали жути војници...

Церемонија је извршена на њихов класичан начин, и кад је Микадо сву флоту осмотрио, отишао је уз велике овације. По његову одласку многобројне џунке у шареним бојама појавише се са свих страна те крстарећи између убојних лађа поздрављаху морнаре. У то се и енглеска ескадра приближи, која је нарочито дошла да учествује у овој свечаности. Али народ јапански и не гледаше енглеске лађе; његов поглед беше упрт само на *Тогову* флоту.

У вече је та свечаност достигла врхунац; Јокохама и његово пристаниште беху право царство фантастичне ватре. Милијарде чамаца и осталих лађица, осветљених лампијонима и бенгалском ватром, вијугаше тамо амо по пристаништу, парајући величанствено морско огледало, у којем се огледаше стотине разних боја. *Того* беше предмет овација. На његову лађу падаше са свих страна цвеће као киша....

Дуго, дуго у ноћ, гледао сам тај величанствени призор, и кад сам отишао, требало је доста времена да ми та слика изчезне испред очију. Још ми само по кад кад лебди пред очима чудна физиономија „Пересвјета“ и „Побједе“.

НОВИЈЕ.

Будимпешта, 19. октобра. Извршни одбор коалиције решио је, да одбије програм Фејерваријеве владе, изјављујући, да је тај програм ништаван и само покушај да се заведе јавно мишљење нације, које не одступа од националних аспирација. Народ није дете, па да се даде заварати обећањима, која се не могу остварити.

Солун, 19. октобра. (Изв. „Беогр. Новина“.) Близу воденског села Месимера, једна грчка чета напала је два егзархисте, који су на њиви орали и убила их, јер пре тога нису хтели да се повинују њеним саветима, да пређу под патријаршију.

ТЕЛЕГРАМИ

уредништву „Браника“.

Положај у Угарској.

Будимпешта, 20. октобра. Зволенска (зољомска) жупанија је решила, да прима добровољно плаћене порезе и да ове спроводи државној благајни.

Догађаји у Русији.

Петроград, 20. октобра. Царским указом дане су одредбе о реорганизацији министарског савета.

Врховни прокурор св. Синода Константин Петровић Побједоносцев и министар просвете генерал Глазов смењени су са својих места.

Одеса, 20. октобра. Овде је јуче било великих немира, те је убијено њих 41, а рањено 92.

Петроград, 20. октобра. У Казану, Кишењеву и Полтави било је немира, те је било убијених и рањених.

Новосадска пијаца.

Извештај од 20. окт. (2. нов.) 1905.

Нова жита.

Пшеница I. квалитета	—	К	16·— п.
„ II. „	—	„	15·20 „
Зоб — — —	—	„	13·— „
Јечам — — —	—	„	13·40 „
Кукуруз: — —	—	„	—·— „
„ окрњен (стари)	—	„	16·60 „
„ нови —	—	„	13·80 „

Довози: слаби.

Расположење за куповање: добро.

Продато је: 190 мц. пшенице; 50 мтц. зоби, 20 мтц. јечма и 200 мтц. кукуруза нова, 20 мц. кукуруза стара.

Марва, свињи и живина.

Волови по кили	— — — — —	60—66	п.
Свињи тешки по кили	— —	К 1·—04	„
„ средњи „ „	— —	К 1·——	„
„ лаки „ „	— — — —	——98	„
Теоци по кили	— — — —	К 1·——	п.
Овце по пару	— К 18—26	— — ——	К
Кљукане гуске по кил.	1 круна	——	пот.
Јаја 6 ком.	— — — — — — —	40	пот.

Управник: **Др. Мих. Полит-Десанчић.**
Одговорни уредник: **Јанко Перић.**

ОГЛАСИ.

НОВООТВОРЕНА
КОНФЕКЦИОНА РАДЊА
ПАНТЕ СПАИЋА
У НОВОМ САДУ
у кући госп. АРСЕ ПАЈЕВИЋА, књижара, Дунавска улица бр. 36. препоручује велики избор готова одела за ГОСПОДУ, ДЕЧАКЕ и ДЕЦУ ☛ **најновијег кроја** ☚ **женске конфекције** за госпође и госпођице.
Цене јефтине и строго утврђене.
487 4—70

Два
подрумара
који су више година у велетрговинама вина и ракије радили,
добиће одма мјесто у Сријему.
Понуде под „А. Г.“ на уредништво овог листа.
501 1—1

ПРОМЕСЕ
Угарских премијен срећака
од 1870. год.
Главни згодитак
К 300.000·—
1 згодитак од К 20.000·— 1 згодитак од К 10,000·— 4 згодитка по К 2000·— и 18 згодитака по К 1000·—
Жребање 15. новембра. Цена К 14·—

4% угарских хипотекен срећака.
Главни згодитак
К 70.000·—
1 згодитак од К 3000·— и 3 згодитка по К 2000·—
Жребање 15. новембра. Цена К 4·—

3% австр. боденкредит срећака од 1880. год.
Главни згодитак
К 90,000·—
1 згодитак од К 4000·— и 2 згодитка по К 2000·—
Жребање 16. новембра. Цена К 5·—
Издаје:
Мењачница Централног Кредитног Завода
у Новом Саду.

Поштом шаљемо промесе кад нам се поред цене пошаљу још 35 пот. за поштарину.
499 2—

ЈОРГАНИ.
Молим поштовање Српкиње у месту и са стране, да ме поверењем у поручбини
ЈОРГАНА
удостоје, јамчим за најбољу израду као и најумеренију цену.
С поштовањем
ЗОРКА МИЛИЋЕВА
Нови Сад, житна пијаца бр. 3.
460 12—30

ШТАМПАРИЈА
деоничарског друштва „Браника“ у Новом Саду
Грчко-школска улица бр. 11., у кући г. дра Мих. Полита

препоручује се п. н. публици како из места тако и са стране за израд сваковрсних штампарских послова, као: деоница, диплома, позива на беседе и забаве, разних трговачких тисканица, дела, брошира, часописа, заручница, посетница, јеловника, посмртних објава и т. д.

Нарочито се препоручујемо сл. новчаним заводима за израду

пословних књига

сваке врсте — које наша штампарија **много јефтиније** може да изради, а тако исто чисто и укусно као растриране књиге, — даље биланција и свих потребних тисканица.

Славним црквено-школским општинама препоручујемо се за израду домовних, крштених и посмртних протокола, годишњих прорачуна и т. д.

Наша новооснована штампарија снабдевена је са најбољим брзотисцима, најмодернијим орнаментима и украсима, стога смо у стању сваку поруџбину у духу данашње најмодерније технике извести.

Цена умерена, израда солидна и чиста.

По жељи наших пошт. поручиоца, израђујемо нарочито разне позивнице и осталепоруџбе и са основом (Tondruck) прецизно и чисто.

С поштовањем
Штампарија деоничарског друштва „Браника“.
322 59—

Власник и издавалац: Деоничарско друштво „Браник“. Штампарија деоничарског друштва „Браника“.